

Tamara Graczykowska

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

UWAGI O FEMINATYWACH W MOSKIEWSKIEJ „TRYBUNIE RADZIECKIEJ” (1927-1938)

Observations on the Feminatives in the Moscow Newspaper “Trybuna Radziecka” (1927-1938)

ABSTRACT: The main focus of the article is to point out the feminatives excerpted from the newspaper “Trybuna Radziecka” – the central Polish newspaper published in Moscow in the years 1927-1938. The goal of the paper is to present the semantic and word-formation characteristics of female names. In the first part are described the sociopolitical and cultural transformations following the rebirth of Poland in 1918 which caused a change in the position of women in society. The new reality required the development of new patterns of linguistic behavior in relation to women. In this part the situation of women after the October Revolution is presented too. With their activity on the labor market, there was a need to nominate new feminine professions or functions. In the second part those female names found in “Trybuna Radziecka” are presented in several semantic groups (e.g. the names of professions, titles, social status) and discussed are the ways feminine forms are derived.

KEYWORDS: feminatives, the Polish-language press, the USRR, the interwar period

W ostatnim czasie obserwujemy wzrost zainteresowania feminatywami. Z jednej strony są one tematem w dyskusji o ewolucji języka polskiego, z drugiej, coraz częściej pojawiając się w przestrzeni publicznej, wywołują ożywione spory. Przy czym polemiki te, prowadzone głównie na łamach mediów społecznościowych, charakteryzują się zaangażowaniem emocjonalnym i zabarwieniem ideologicznym. Bardzo często feminatywy uznawane są za przejaw nowomowy feministycznej i traktowane jako wytwór, który przybył do Polski po upadku komunizmu, co jest oczywiście błędnym stwierdzeniem. Feminatywy to najbardziej neutralny sposób wyrażania płci w języku polskim i są w nim obecne od dawna¹.

¹ Notowano je już w pierwszej połowie XVI w. (A. Małocha-Krupa, *Feminatywum w uwikłaniach językowo-kulturowych*, Wrocław 2018, s. 17-19).

Językoznawcza literatura poświęcona osobowym nazwom żeńskim jest bardzo liczna, a badacze chętnie zabierają głos na ich temat, wzbogacając ten obszar kolejnymi opracowaniami. Nazwy żeńskie były przedmiotem refleksji m.in. Zenona Klemensiewicza, który prześledził normatywną dyskusję o sposobach nazywania kobiet toczącą się na łamach „Poradnika Językowego”².

Perspektywę historyczną odnajdziemy m.in. w pracach Marii Borejszo o nominacjach kobiet w dobie staropolskiej³, Haliny Wiśniewskiej poświęconej nazwom żeńskim w XVII wieku⁴, Marty Karamańskiej i Ewy Młynarczyk charakteryzujących pierwiastek żeński w nazwach stowarzyszeń II Rzeczypospolitej⁵, Ewy Woźniak, która skupiła swoją uwagę na formacjach żeńskich w pismach kobiecych oraz w prasie codziennej i specjalistycznej w dwudziestoleciu międzywojennym⁶. Ostatnio ukazało się bardzo ciekawe opracowanie tejże autorki na temat historii stosowania terminu *feminatywum* w polskiej literaturze językoznawczej oraz w języku ogólnym⁷.

Analizę typów słowotwórczych nazw żeńskich we współczesnej polszczyźnie zawierają m.in. artykuły Marty Grochowskiej, Agnieszki Wierzbickiej⁸. Należy wspomnieć jeszcze prace Jolanty Szpyry-Kozłowskiej⁹, Agnieszki Małochy-Krupy poświę-

² Z. Klemensiewicz, *Tytuły i nazwy zawodowe kobiet w świetle teorii i praktyki*, (przedruk), [w:] *Składnia, stylistyka, pedagogika językowa*, red. Z. Klemensiewicz, Warszawa 1982.

³ M. Borejszo, *O nazwach kobiet w polszczyźnie i ich roli w rekonstruowaniu obrazu świata*, [w:] *Język a komunikacja*, red. G. Szpila, Kraków 2005, s. 235-246.

⁴ H. Wiśniewska, *Nazwy żeńskie (niewiast) w XVII wieku*, „Studia Historycznojęzykowe”, t. III, Kraków 2000.

⁵ M. Karamańska, E. Młynarczyk, *Komponenty eksponujące cechę żeńskości w nazwach stowarzyszeń II Rzeczypospolitej*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” 2019, nr 14, s. 67-78.

⁶ E. Woźniak, *Przełomowe dwudziestolecie. Lata 1918-1939 w dziejach języka polskiego*, Łódź 2020, s. 158.

⁷ Jak ustaliła E. Woźniak, termin ten został zaproponowany przez Bogusława Kreję w artykule *Słowotwórstwo nazw żeńskich we współczesnym języku polskim* z 1964 r. (por.: [...] „feminativa”, czyli nazwy żeńskie utworzone od odpowiednich nazw męskoosobowych przy pomocy właściwych formantów słowotwórczych. Formant feminatywny wnosi do tego rodzaju nazwy jedynie cechę żeńskości, a znaczenie zasadnicze (zawodu, czynności, cechy itd.) wzięte jest z podstawy nazwy męskiej”). Zob. B. Kreja, *Słowotwórstwo nazw żeńskich we współczesnym języku polskim*, „Język Polski” 1964, t. XLIV, s. 129-140; E. Woźniak, *Od nazwy żeńskiej do feminatywum. Z dziejów kategorii słowotwórczej i jej nazewnictwa*, „Poradnik Językowy” 2024, nr 8, s. 87-99).

⁸ M. Grochowska, A. Wierzbicka, *Produktywne typy słowotwórstwa nazw żeńskich we współczesnej polszczyźnie*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica” 2015, t. 49, s. 45-55.

⁹ J. Szpyra-Kozłowska, *Premiera, premierka czy pani premier? Nowe nazwy żeńskie i ograniczenia w ich tworzeniu w świetle badania ankietowego*, „Język Polski” 2019, XCIX, z. 2, s. 22-40; tejże, *Nianiek, ministra i japonki. Eseje o języku i płci*, Kraków 2021; tejże, *Rektorka, dziekana, kanclerka. Męskie i żeńskie nazwy kobiet zatrudnionych na stanowiskach uniwersyteckich w świetle badania ankietowego*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica” 2021, t. 55, s. 37-55.

cone problematyce współczesnych feminatywów¹⁰. Ostatnia badaczka jest również redaktorką *Słownika nazw żeńskich polszczyzny*¹¹.

Przedmiotem analizy w niniejszym artykule są feminatywy wyekscerpowane z moskiewskiej „Trybuny Radzieckiej”, a celem ich charakterystyka semantyczna oraz strukturalna.

„Trybuna Radziecka” była centralną gazetą polskojęzyczną wydawaną w ZSRR w latach 1927-1938. I tak jak i inne periodyki (zarówno rosyjskie, jak i polskojęzyczne) była częścią prasy partyjnoradzieckiej, w której szerzono bolszewicką, komunistyczną propagandę. Gazetę redagowali oraz publikowali w niej czołowi polscy komuniści, m. in. Tomasz Dąbal, Jan Neyman, Stefan Borski, Zofia Dzierżyńska, Feliks Kon, Stanisław Stände, Bruno Jasieński. W większości byli to przedstawiciele przymusowej emigracji politycznej z II Rzeczypospolitej, którzy uciekli do ZSRR przed wyrokami sądów sanacyjnych¹². Język, którym posługiwali się, tworząc „Trybunę Radziecką”, reprezentował pisemny, oficjalny wariant porewolucyjnej polszczyzny radzieckiej¹³. Na poziomie leksykalnym był on silnie zrusyfikowany i jednocześnie zsowietyzowany¹⁴. Z założenia był to język ogólnopolski, jednocześnie ściśle odwzorowujący radziecki język rosyjski (tzw. *nowojaz*¹⁵).

Przystępując do omówienia feminatywów odnalezionych na stronach „Trybuny Radzieckiej”, należałoby zwrócić uwagę na jeszcze jedną kwestię, z jednej strony na stosunek do żeńskich nazw osobowych w Polsce w dwudziestoleciu międzywojennym, gdyż stąd pochodziła większość redaktorów gazety. Z drugiej strony, polscy działacze komunistyczni, opuszczając kraj rodzinny i osiadając w ZSRR, musieli dostosować swoje zwyczaje językowe do zastanych warunków. Stąd, równie istotne będą radzieckie realia społeczno-polityczne, które miały wpływ na sytuację językową w badanym okresie.

¹⁰ A. Małocha-Krupa, *Opis leksykograficzny feminatywum. (Nie)możliwości zobiektywizowania*, [w:] M. Bańko, H. Karaś (red.), *Między teorią a praktyką. Metody współczesnej leksykografii*, t. 1, Warszawa 2018, s. 151-165. Por. też P. Krysiak, A. Małocha-Krupa, *Feminatywum, feminatyw, nazwa żeńska, żeńska końcówka – problemy terminologiczne*, „Oblicza Komunikacji” 2020, t. 12, s. 229-238.

¹¹ A. Małocha-Krupa i in., *Słownik nazw żeńskich polszczyzny*, Wrocław 2015.

¹² Była to tzw. Polonia komunistyczna. W jej skład wchodziło ok. 12 tys. osób, które odegrały kluczową rolę w organizowaniu życia społecznego, kulturalnego, politycznego Polaków w ZSRR w okresie międzywojennym (T. Graczykowska, *Słownictwo „Trybuny Radzieckiej” wydawanej w Moskwie w latach 1927-1938*, Bydgoszcz 2018, s. 20).

¹³ Polszczyzna radziecka to język polski, którym posługiwali się Polacy mieszkający w ZSRR od momentu jego powstania aż do upadku (J. Mędelska, M. Marszałek, *Kulak czy gbur? Rozterki twórców polszczyzny radzieckiej*, „Przegląd Polonijny” 2000, t. XXVI, nr 3, s. 121-132).

¹⁴ T. Graczykowska, *Słownictwo...* Por. też T. Graczykowska, *Radzieckie ideologemy w prasie polskojęzycznej w ZSRR w okresie międzywojennym ZSRR (na wybranych przykładach z „Trybuny Radzieckiej”)*, „Slavia Orientalis” 2021, t. 70, nr 1, s. 155-165.

¹⁵ Określany również jako **язык тоталитарного общества, советский новояз, язык советского общества, ложный язык** (Н.А. Купина, *Тоталитарный язык: Словарь и речевые реакции*, Екатеринбург – Пермь 1995, c. 3) oraz *drewniany język* (F. Thom, *Drewniany język*, Warszawa 1990).

Początek XX wieku to ważny okres w dziejach polskich kobiet. Wybuch I wojny światowej i czynny w niej udział mężczyzn zmusił kobiety do przejmowania nowych funkcji społecznych, zapewnienia bytu rodzinie, podjęcia pracy zarobkowej w zastępstwie zmobilizowanych mężczyzn, co zdarzało się częściej niż przed wojną. Po zakończeniu działań militarnych, mimo powrotu mężczyzn, wiele kobiet, głównie były to wdowy, samotne czy sieroty, nadal podejmowało pracę. Jednocześnie powojenny kryzys gospodarczy, niewystarczające środki do życia zapewniane przez mężów, przyczyniły się do społecznej zmiany statusu kobiety i zaakceptowania jej w roli osoby pracującej (dotyczyło to również kobiet z tzw. „dobrych domów”)¹⁶. Istotną zmianą dla kobiet w niepodległej Polsce było wprowadzenie powszechnego, bezpłatnego nauczania na poziomie podstawowym obejmującego chłopców i dziewczęta. Kobiety zaczęły studiować na uniwersytetach¹⁷, zajmować stanowiska na uczelniach, wykonywać zawody, które do tej pory były dla nich niedostępne¹⁸, a w 1918 r. uzyskiwały prawa wyborcze¹⁹. Mimo tych korzystnych zmian nadal dominowała asymetria pozycji społecznej, zawodowej i publicznej kobiety w stosunku do pozycji mężczyzny związana głównie z przeszkodami tkwiącymi w świadomości jednostkowej i grupowej²⁰.

Ta zmieniająca się rzeczywistość wymagała wypracowania nowych wzorów zachowań językowych w odniesieniu do kobiet. Na początku XX w., do I wojny światowej tworzenie sufiksalnych form żeńskich nazw zawodowych i nazwisk było powszechnie obowiązującą normą, a w całym dwudziestoleciu międzywojennym obserwuje się dużą produktywność oraz frekwencję żeńskich nominacji²¹. Jak zauważa E. Woźniak, w latach 20. i 30. nie należą do rzadkości żeńskie nazwy stanowisk (np. **inspektorka, kierowniczką, ławniczką, skarbniczką, referentką**). Dodaje jednak, że

¹⁶ Aktywizacja zawodowa objęła zwłaszcza przedstawicielki klas średnich i uprzywilejowanych. Kobiety pracowały w biurach i w handlu. Stanowiły 1/2 kadry nauczycielskiej w nauczaniu elementarnym (z czasem ta liczba malała) i ok. 1/3 w szkolnictwie średnim (J. Żarnowski, *Kobiety w strukturze społeczno-zawodowej Polski międzywojennej*, [w:] *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 2000, s. 102-103).

¹⁷ Polki uzyskały prawo studiowania na uniwersytetach we Lwowie i Krakowie już w 1897 r., wcześniej studiowały za granicą (M. Kondracka, *Kobiety na uniwersytetach*, [w:] *Równe...*, s. 271-272).

¹⁸ Na 800 profesorów wyższych uczelni w przeddzień II wojny światowej kobiet było zaledwie kilka. Na niższych szczeblach było ich więcej (J. Żarnowski, *Kobiety...*, s. 104). O kobietach na uniwersytetach zob. M. Kondracka, *Kobiety...*

¹⁹ D. Kałwa, *Pełnym głosem wyborczym*, „Zadra” 2001, nr 2 (7), s. 10.

²⁰ P. Pietrzak, *Sytuacja prawna kobiet w drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Równe...*, s. 91. Por. też K. Sierakowska, *Przegląd piśmiennictwa poświęconego dziejom kobiet w Polsce międzywojennej*, [w:] *Równe...*, s. 10-11.

²¹ H. Jadacka, *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Warszawa 2005, s. 126-127; E. Woźniak, *Przełomowe...*, s. 96. Należy dodać, że już w XIX w. próbowano uzupełniać istniejącą lukę w systemie nazw osobowych żeńskich na trzy sposoby. Głównie tworzone struktury żeńskie derywowane od nazw męskoosobowych (**doktor – doktorka**), wprowadzano nazwy męskoosobowe w funkcji żeńskiej w postaci analityzmu (**panna doktor Sadowska**) oraz stosowano analityzmy z protezą (**kobieta-lekarz**) (M. Osińska-Szymańska, K. Preuhs, *Polityczność feminatywów*, „Studia Polityczne” 2022, t. 50, nr 3, s. 12, 14).

feminizacja nazw tytułów, zawodów, stanowisk nie jest tendencją dominującą. Równie częsta jest maskulinizacja, czyli nazywanie kobiet rodzajem męskim (por. „Pierwsza kobieta *burmistrzem* w Belgii”)²².

Jak w takim razie kształtowała się sytuacja kobiet w ZSRR²³? W 1918 r. w pierwszej radzieckiej Konstytucji zrównano ich prawa wyborcze z mężczyznami. Przy czym kobiety mogły nie tylko wybierać, ale również być wybierane do organów władzy państwowej. Dekret z 2 sierpnia 1918 r. umożliwił im dostęp do szkolnictwa wyższego. Władza komunistyczna zachęcała je do pracy w zawodach fizycznych na typowo męskich stanowiskach²⁴. Aby aktywizować zawodowo kobiety, otwierano żłobki i przedszkola²⁵.

Wraz ze zmianą statusu kobiet i ich aktywnością na rynku pracy pojawiła się konieczność nominacji nowych zawodów czy funkcji. W procesie tworzenia żeńskich nazw osobowych szczególnie aktywny był sufiks *-к(а)* (np. **активистка, милиционерка, кулачка**). Do tworzenia nazw zawodów w sferze przemysłu wykorzystywano sufiks *-щиц(а)/-щица* (np. **грузчица, вагонщица**). Natomiast przy nominacji wysoko wykwalifikowanych zawodów lub stanowisk społeczno-politycznych w odniesieniu do kobiet używano słów rodzaju męskiego na *-тель* (np. **деятель, руководитель**). W latach 20.-30. istniała tendencja do czasowego tworzenia żeńskiego odpowiednika nazwy zawodu. Kiedy kobiety opanowały daną dziedzinę, w odniesieniu do obu płci stosowano nazwę męską. W kolejnych latach, zwłaszcza w okresie stalinowskim, liczba żeńskich odpowiedników malała, a im dany zawód wymagał wyższych kwalifikacji, tym częściej używano uogólnionej nazwy męskiej²⁶.

Zanim przejdę do prezentacji jednostek eksponujących cechę żeńskości wyekscerpowanych z „Trybuny Radzieckiej”, chciałabym w tym miejscu przedstawić rozumienie terminu *feminatywum* stosowane w niniejszym opracowaniu.

Autorki *Słownika nazw żeńskich polszczyzny* pod red. A. Małochy-Krupy za feminatywy uznają takie formy językowe, które „są nazwami kobiet [...] oraz spełniają przynajmniej jeden z warunków: 1. eksplikują wyznacznik morfologiczny (przyrostek) żeńskości: *chrześniacz-ka, zwyciężcz-yni*; 2. zazwyczaj pochodzą od podstaw słowo-

²² E. Woźniak, *Język a emancypacja, feminizm, gender*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 2014, t. LX, s. 301-302.

²³ Podczas I wojny światowej kobiety w Rosji, podobnie jak w Polsce, zatrudniane były na stanowiskach zwyczajowo przeznaczonych dla mężczyzn, np. w przemyśle (B.B. Беркутова, *Феминитивы в русском языке: исторический аспект*, «Филологический аспект» 2018, № 11 (43), c. 11).

²⁴ Podobną sytuację obserwujemy w PRL, gdzie władze komunistyczne również zachęcały kobiety do podjęcia pracy w typowo męskich zawodach (np. *traktorzystka, tokarka, brygadzystka, chlewnistrzyni*), (Z. Klemensiewicz, *Tytuły...*, s. 729-730). Jak zauważa Stanisław Dubisz w latach 1945-1960 „fala socjalistycznego równouprawnienia kobiet” przyniosła m.in. takie formy jak: *dyrektorka, kierownicza, milicjantka, pilotka, posłanka, tramwajarka, szoferka* (S. Dubisz, *Raz jeszcze o feminatywach i feminizmie – uwagi spokojne*, „Poradnik Językowy” 2021, z. 5, s. 112).

²⁵ E.Ю. Волкова, *Что дала революция 1917 года в России?*, «Вестник КГУ» 2017, № 4, s. 275-276.

²⁶ B.B. Беркутова, *Феминитивы...*, s. 12-13.

twórczych męskoosobowych: *handlarz* → *handlarka*, *handlowiec* → *handlowcz-yni*²⁷. Zgadzam się z opinią E. Woźniak, że stwierdzenie, że „zazwyczaj pochodzą” jest dość ryzykowne, ponieważ, nie dysponując wiedzą na temat wszystkich zasobów leksykalnych dawnej polszczyzny, nie można jednoznacznie stwierdzić, która nazwa, męska czy żeńska, była pierwsza, czy jakiś wyraz był, czy go nie było w języku²⁸. W artykule odnoszę się do tradycyjnego pojmowania tego terminu jako kategorii słowotwórczej i za feminatywy uznaję nazwy pochodne utworzone „od różnych podstaw za pomocą jednego z licznych w polszczyźnie formantów wnoszących znaczenie żeńskości”²⁹.

Z punktu widzenia semantycznego w niniejszym opracowaniu omówię nominacje żeńskie, które, jak słusznie zauważyła Zofia Kubiszyn-Mędrała, wskazują „na przynależność narodową, pochodzenie, wyznanie, przekonania, właściwości psychiczne i fizyczne, wykonywane czynności”³⁰. Stąd, opierając się na klasyfikacji semantycznej nazw kobiet zaproponowanej przez M. Borejszo³¹ oraz Barbarę Batko-Tokarz na temat klasyfikacji tematycznej do pola „płeć”³², feminatywy wypisane z „Trybuny Radzieckiej” podzieliłam na kilka grup. Te jednostki, które nie występują w polszczyźnie ogólnej bądź ich znaczenie jest niezrozumiałe dla współczesnego czytelnika, opatruję definicją sytuacyjno-kontekstualną lub realnoznaczeniową (gdy brakuje w polszczyźnie ogólnej odpowiedniego ekwiwalentu). Każdą jednostkę ilustruję jednym cytatem z „Trybuny Radzieckiej”³³.

W „Trybunie Radzieckiej” odnajdujemy:

1. Nazwy kobiet ze względu na uprawiany przez nie zawód:

batraczka ‘wyrobnica, robotnica rolna’: „Młoda robotnico i batraczko – rwij węzły niewoli domowej [...]” – 29/44/4; w „Trybunie Radzieckiej” również **batrak**;

bojownica ‘bojownicza’: „[...] była jedną z aktywnych bojownic [...]” – 31/154/4; w gazecie również **bojowiec**;

brakowszczyca ‘brakarka’: „Brakowszczyca: Antonina Starostina” – 37/115/3 [podpis pod listem];

brygadjerka ‘brygadzystka’: „[...] pracuje jako brygadjerka oddziału pudełek” – 38/100/2; w gazecie również **brygadjer**;

²⁷ Tymczasem w słowniku rejestrują jednostki niebędące synchronicznie derywatami, jak *żona*, *matka*, *córka* czy *jątrew* (A. Małocha-Krupa i in., *Słownik...*).

²⁸ Warto dodać, że wspomniana badaczka jest przeciwna szerokiemu rozumieniu terminu *feminatyw* jako wszystkich nazw istot płci żeńskiej (jak np. J. Szpyra-Kozłowska) (E. Woźniak, *Od nazwy...*, s. 97).

²⁹ Ibidem.

³⁰ Z. Kubiszyn-Mędrała, *Żeńskie nazwy tytułów i zawodów w słownikach współczesnego języka polskiego*, „LingVaria” 2007, z. 1, s. 31.

³¹ M. Borejszo, *O nazwach...*, s. 239-245.

³² B. Batko-Tokarz, *Klasyfikacja haseł słownikowych do pola tematycznego „płeć”*, „Język Polski” 2012, t. XCII, z. 3, s. 184-193.

³³ Wszystkie cytowania pochodzące z „Trybuny Radzieckiej” zostają w niniejszym artykule zapisane zgodnie z ich oryginałem (bez wprowadzania korekty ortograficzno-interpunkcyjnej i gramatycznej). Cyfry podane za cytatem oznaczają kolejno: rok wydania gazety, numer, stronę.

buchalterka ‘pracownica prowadząca księgi rachunkowe, księgową’: „Przynajmniej 20. tys. [...] buchalterek jest bezrobotnych” – 33/8/1; w gazecie również **buchalter; dojarka/ dójka**: „Dojarka orderówka Fiokła Szampo” – 38/21/3; „Dójka Marta Łuciuk ma najlepsze wyniki swej pracy” – 38/74/4;

jednostkowczyni ‘gospodyni (właścicielka) indywidualnego gospodarstwa rolnego’: „Zrozumiałym jest entuzjazm z jakim [...] jednostkowczynie powitały otwarcie u siebie tak pożytecznego zakładu” – 35/142/3; w gazecie również **jednostkowiec**;

kamasznica ‘rzemieślniczka wykonująca wierzchnią część obuwia, cholewki, kamaszniczka’: „[...] kamasznica 4-go oddziału fabryki obuwia [...] W. Borysowa” – 38/70/4;

kobieta-kolektywnica ‘pracownica kołchozu’: „[...] tworzą się kółka pomocy doraźnej, złożone z kobiet-kolektywnic” – 32/93/3;

kobieta-nacjonalka ‘działaczka mniejszości narodowościowych’: „[...] przy warsztatach tych fabryk i zakładów przemysłowych stają tysiące kobiet-nacjonalek” [...] – 37/140/2;

kolektywniaczka/ kolektywnica/ kołchoznica ‘członkini kołchozu, kołchoźnica’: „Klub [...] kolektywniacki sprzątają po kolei” – 29/50/3; „Zrozumiałym jest entuzjazm z jakim [...] kolektywnice [...] powitały otwarcie u siebie tak pożytecznego zakładu” – 35/142/3; „Wśród kołchozniczek i kołchoznic, którzy nigdy nie mieli zamiaru uczyć się – rosną otłocznicy nauki” – 37/136/2; w gazecie również **kolektywista, kolektywniak, kolektywnik**;

kombajnerka ‘kombajnistka’: „Urzeczywistnia się życzenie towarzysza wypowiedziane [...] podczas narady przodujących [...] kombajnerek [...]” – 37/133/1; w gazecie również **kombajner**;

lotniczka-orderówka ‘kobieta lotnik odznaczona orderem’³⁴: „[...] lotniczka-orderówka Walentyna Grizodubowa dokonała dwóch [...] lotów na hydrosamolotach [...]” – 37/140/4; w gazecie również **lotnik**;

maszynistka ‘kobieta zajmująca się zawodowo pisanem na maszynie’: „[...] tysiące delegatów, rzeczoznawców, sekretarzy, maszynistek [...] znamy ceremoniał takich otwarć” – 33/131/4;

nauczycielka: „Przyczyną tak niskiego procentu pionieryzacji szkoły jest to, że nauczycielka A. Tomaszewska [...] musi pracować w dwóch zmianach [...]” – 33/116/2; w gazecie również **nauczyciel**;

obsługaczka ‘posługaczka’: „[...] obsługaczka internatu otrzymuje pensję za swoją pracę [...]” – 30/56/3;

ogniowa ‘kierowniczka ogniwa, niewielkiej grupy pracowników polowych’: „[...] ogniowa kołchozu „Politotdielec” [...] otrzymała po 43 cent. zboża” – 37/115/4; w gazecie również **ogniowy**;

pracowniczka ‘pracownica’: „Nauczycielka t. F. Lozak i pracowniczka t. Gindler [...] pracowały podczas kampanji wyborczej [...]” – 38/120/2;

³⁴ Feminatyw ten został również włączony do grupy „Nazwy charakteryzujące kobiety ze względu na nadane im godności i tytuły”.

przędzalka ‘kobieta pracująca w przędzalni, prządka’: „Przytoczę wypadek z przędzalką Mołokanową” – 32/118/2;

rachmistrzini ‘kobieta zajmująca się zawodowo obliczaniem czegoś’: „Przynajmniej 20. tys. [...] rachmistrzów [...] jest bezrobotnych” – 33/8/1;

robkorka ‘robotnicza korespondentka’: „Tow. Wybornowa [...] aktywna robkorka drukowanej gazety fabrycznej nagrodzona orderem Lenina” – 32/103/2; w gazecie również **robkor**;

robotnica: „[...] 400 robotnic zdało egzamin „doskonale” [...]” – 34/56/1; w gazecie również **robotnik**;

siostra pielęgniarza: „Garść lekarzy społeczników i sióstr pielęgniarek [...] pracują dziś na wsi [...]” – 27/1/4;

stenografistka ‘osoba biegle posługująca się stenografią, umiejąca pisać pismem stenograficznym’: „Przynajmniej 20. tys. stenografistek [...] jest bezrobotnych” – 33/8/1;

stróżka ‘dozorczyni’: „Stróżka, na wszelki wypadek, żebym padając nie stłukł portretu za szkła, zdjęła go ze ściany” – 33/119/2;

śpiewaczka: „[...] wyrosli tu świetni śpiewacy, śpiewaczki, muzykanci [...]” – 38/46/3; w gazecie również **śpiewak**;

traktorzystka-orderówka ‘traktorzystka odznaczona orderem’³⁵: „Praskowja Nikitczna Angielina, traktorzystka-orderówka [...]” – 37/158/1; w gazecie również **traktorzysta**;

wieszczbiarka ‘wieszczka’: „[...] pisma burżuazyjne coraz bardziej zapełniają się wróżbami [...] głoszonymi przez [...] wszelkie wieszczbiarki” – 32/38/2.

2. Nazwy kobiet przekraczających normy pracy socjalistycznej:

piatisotnica/ pięciosetnica ‘przodownica pracy wykonująca 500% normy’: „Rozprzesztrzeni doświadczenie [...] piatisotnic na wszystkie gałęzie wytwórczości [...]” – 35/146/2; „Ruch pięciosetnic przyniósł ogromne sukcesy [...]” – 38/12/3; w gazecie również **pięciosetnik**;

siedmioletnica ‘przodownica pracy wykonująca 700% normy’: „Ruch siedmioletnic przyniósł ogromne sukcesy [...]” – 38/12/3;

stachanówka ‘przodownica pracy socjalistycznej wzorująca się na A. Stachanowie’: „[...] 60-letnia stachanówka [...] puściła się w [...] żwawym hopaku [...]” – 37/116/2; w gazecie również **stachanowiec**;

szturmowczyni/ szturmówka ‘wybitna przodowniczka produkcji przekraczająca normy pracy m.in. dzięki gwałtownemu, okresowemu nadrabianiu planu’: „Szturmowczyni Kasjan P. [...] żęła po 4 kopy dziennie – 33/208/2; Kobiety szturmówki do partii” – 31/25/1; w gazecie również **szturmowiec**;

sześcioletnica ‘przodownica pracy wykonująca 600% normy’: „Mamy już również „sześcioletnice”” – 35/150/11;

³⁵ Feminatyw ten został również włączony do grupy „Nazwy charakteryzujące kobiety ze względu na nadane im godności i tytuły”.

tysiącznica ‘przodownica pracy wykonująca 1000% normy’: „Zorganizować nauczanie agrotechniczne tysiącznic” – 38/28/3.

3. Nazwy charakteryzujące kobiety ze względu na nadane im godności i tytuły:
orderówka ‘kobieta odznaczona orderem’: „[...] uczestniczki zebrania [...] orderówki tt. Fomina i M. Winogradowa [...]” – 37/130/1; w gazecie również **orderowiec**;
lotniczka-orderówka: „[...] lotniczka-orderówka Walentyna Grizodubowa dokonała dwóch [...] lotów na hydrosamolotach [...]” – 37/140/4;
traktorzystka-orderówka: „Praskowja Nikiticzna Angielina, traktorzystka-orderówka [...]” – 37/158/1;
tysiącznica-orderówka ‘przodownica pracy wykonująca 1000% normy odznaczona orderem’: „Tysiącznice-orderówki [...] walczą uporczywie o to, aby w tym roku zebrać po 1000-1300 centn. buraków z hektara” – 37/115/3.

4. Określenia kobiet zajmujących się sportem:
awjomodelistka ‘konstruktorka modeli samolotów’: „[...] szykuje swe modele na święta grupa dziewcząt awjomodelistek” – 38/54/3; w gazecie wystąpiły również męskie odpowiedniki **awjomodelarz**, **awjomodelista**;
fizkulturnica ‘kobieta zajmująca się sportem, zawodniczka’: „Obie są świetnymi fizkulturnicami” – 34/128/4; w gazecie również **fizkulturnik**;
paraszutystka ‘spadochroniarka’: „Jest ona najlepszą paraszutystką” – 34/184/3; w gazecie również **paraszutysta**;
sportsmenka: „[...] 115 tys. sportowców i sportsmenek stolicy [...]” – 35/85/4; w gazecie również **sportsmen**.

5. Nazwy sygnalizujące przynależność kobiet do określonej wspólnoty (państwowej, narodowej):
niemka: „[...] moja matka była niemką [...]” – 30/12/4;
Tiurczyńska ‘Turczynka’: „Tiurczyńska przeszła historyczną drogę” – 35/177/1.

6. Nazwy charakteryzujące kobiety ze względu na przynależność do klasy społecznej:
biedaczka ‘chłopka należąca do biedoty wiejskiej, małorolna’: „Zapisała się też biedaczka, Anna Terpielowska” – 30/1/3; w gazecie jako męski odpowiednik występuje **biedniak**;
niezamożnica ‘niezamożna chłopka’: „[...] trzeba koniecznie przystąpić do organizacji niezamożnic, których mamy tak dużo [...]” – 28/10/7; w gazecie również **niezamożnik**;
włościanka: „[...] kooperacja spożywcza i bytowe wyzwolenie włościanki” – 27/34/11; w gazecie również **włościanin**.

7. Nazwy charakteryzujące kobiety ze względu na przypisywane im poglądy polityczne:

marksistka ‘zwolenniczka koncepcji filozoficznej, ekonomicznej i społeczno-politycznej stworzonej przez K. Marksa i F. Engelsa’: „Nie jestem marksistką [...]” – 33/104/3.

8. Nazwy sytuujące kobiety w kręgach kościelno-religijnych:

budiłka ‘zakonnica budząca inne zakonnice w klasztorze’: „„Budiłki” w prawosławnych klasztorach żeńskich pełniły rolę żandarmerji klasztornej” – 29/54/1.

Najwięcej nazw żeńskich odnotowano w tych zakresach tematycznych, które dotyczyły sfer życia radzieckich Polaków najczęściej poruszanych na łamach „Trybuny Radzieckiej”. Tak jak w innych gazetach (zarówno polskojęzycznych, jak i rosyjskich), zgodnie z wytycznymi władz, w każdym numerze wiele miejsca poświęcano tematom związanym z życiem robotników i chłopów oraz ich pracą w radzieckiej gospodarce³⁶.

Ze względu na rolę, jaką w ZSRR przypisywano państwowym gospodarstwom rolnym, w ekscerpcie mamy dużą reprezentację nazw kobiet pracujących w kołchozach, m.in. **dojarka**, **dójka**, **kobieta-kolektywnica**, **kolektywniczka**, **kołchoznica**, **kombajnerka**, **ogniowa**, **traktorzystka-orderówka**. Obok nich występują feminitywy ukazujące zróżnicowanie społeczeństwa wiejskiego, por. **batraczka**, **jednostkowczyni**, **niezamożnica**, **włościanka**.

Ciekawą grupę stanowią nominacje kobiet zatrudnionych w radzieckim przemyśle, np. **brakowszczyca**, **brygadjerka**, **kamasznica**, **przędzalka**. Komunistyczna propaganda na łamach prasy bardzo często wskazywała dokonania kobiet na polu gospodarczym, aby podkreślić ich znaczenie w budownictwie socjalistycznej ojczyzny, stąd pojawiają się w „Trybunie Radzieckiej” m.in. takie nazwy jak: **orderówka**, **traktorzystka-orderówka**, **tysiącznica-orderówka**. Jedną z cech radzieckiego systemu gospodarczego było podejmowanie działań zmierzających do szybkiego osiągnięcia wytyczonego celu czy okresowego nadrobienia planu (ros. **урыпм**), dlatego odnajdujemy wiele nazw kobiet podejmujących tę formę działalności produkcyjnej, np. **piatisotnica**, **pięciosetnica**, **siedmiosetnica**, **stachanówka**, **szturmowczyni**, **szturmówka**, **tysiącznica**.

W gazecie zamieszczano sprawozdania z wydarzeń sportowych czy apologetyczne teksty o zwycięstwach radzieckich sportowców. Wynikało to z ideologicznego założenia władzy komunistycznej o wykorzystaniu kultury fizycznej do kształtowania pożądanych postaw wśród obywateli ZSRR. Ekscerpcja „Trybuny Radzieckiej” zawoocowała kilkoma przykładami nazw kobiet związanych ze sportem, np. **awjomodelistka**, **fizykulturnica**, **sportsmenka**, **paraszutystka**.

Omawiając feminitywy wyekscerpowane z „Trybuny Radzieckiej”, należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden fakt. Nie wszystkie zaprezentowane przykłady należą do słownictwa objętego kodyfikacją. Część z nich nie została zarejestrowana w słownikach języka polskiego (np. **kamasznica**, **przędzalka**). Zdecydowaną większość nieskodyfikowanych feminitywów stanowią zapożyczenia z języka rosyjskiego. Wśród

³⁶ T. Graczykowska, *Słownictwo...*, s. 71-74.

nich mamy też wiele sowietyzmów, czyli nazw, które odzwierciedlają radzieckie realia, tj. życie w państwie radzieckim, radziecki porządek społeczny, ekonomię czy politykę. Por. m.in. rusycyzmy: **batraczka** (ros. батрачка), **brakowszczyca** (ros. браковщица), **budilka** (ros. будилка³⁷), **fizykulturnica** (ros. физкультурница), **kombajnerka** (ros. комбайнерка), **paraszutystka** (ros. парашютистка), **Tiurczynka** (ros. тюрчанка³⁸) oraz sowietyzmy: (**kobieta**)-**nacjonalka** (ros. националка), **ogniwowa** (ros. звеньевая), **piatisotnica** (ros. пятисотница), **robkorka** (ros. рабкорка), **siedmioletnica** (ros. семисотница), **tyśiącznica** (ros. тысячница).

Są też w ekscerpcie nazwy żeńskie, które charakteryzowały się określonym nacechowaniem, opatrzone je w słownikach kwalifikatorami chronologicznymi, geograficznymi czy wskazującymi na stopień upowszechnienia (np. *przest.*, *gw.*, *rzad.*), por. m.in.: **bojownica** (SL³⁹, SWil nie notują; zna SW; w SJPD jako *przest.* i odsył. do **bojownicza**), **dójka** (SL nie notuje; w SWil *pro*., a SW *gw.*; w SJPD i USJP z odsył. do **dojarka**), **kombajnerka**⁴⁰ (w SJPD bez ograniczeń, w PSWP z ostrzeż.), **obsługaczka** (SL, SWil nie notują; w SW *mało używ.*; **obsługacz** w SJPD *daw.*), **pracownicza** (bez ograniczeń w SL, SWil, SW, SJPD; w SJPSz *rzad.*, a w PSWP *pot.*), **wieszczbiarka** (w SWil, SW bez ograniczeń; w SJPD *przest.* i odsył. do **wieszczka**).

Analizując feminatywy wypisane z tekstów prasowych „Trybuny Radzieckiej”, możemy zaobserwować liczne nazwy zawodów tradycyjnie wykonywanych przez mężczyzn, do których po rewolucji zatrudniano kobiety, np. **brygadjerka**, **kombajnerka**, **traktorzystka**. Pojawienie się takich nominacji w „Trybunie Radzieckiej” jest jak najbardziej uzasadnione, gdyż w ZSRR zachęta do aktywności zawodowej w typowo męskich zawodach była silnie propagowana przez władze komunistyczne. Należy jednak dodać, że takie nazwy notowano również w polszczyźnie etnicznej po II wojnie światowej, co było związane z brakiem sił męskich do pracy w tychże zawodach (np. **spawaczka**, **tokarka**, **traktorzystka**)⁴¹.

W „Trybunie Radzieckiej” nie brakuje nazw zawodów zdominowanych przez kobiety, np. **dojarka**, **dójka**, **nauczycielka**, **obsługaczka**. Ten typ nominacji żeńskich również występował w polszczyźnie ogólnej w dwudziestoleciu międzywojennym (np. **pakowaczka**, **przędka**, **sprzątaczk**)⁴².

³⁷ Rzeczownik ten w języku ros. jest rodzaju męskiego i oznacza ‘mężczyznę, do którego obowiązków należało budzenie robotników’.

³⁸ Na wpływ ros. wskazuje postać fonetyczna wyrazu.

³⁹ Wykaz skrótów znajduje się na końcu artykułu.

⁴⁰ Według Danuty Buttler zapożyczenia związane z dziedziną uspołecznionego rolnictwa (np. *kolektywizacja*, *kombajn*, *snopowięzalka*) zostały przejęte do polszczyzny w pierwszych latach po wyzwoleniu (D. Buttler, *Nowsze zapożyczenia rosyjskie w języku polskim*, „Zeszyty Naukowo-Dydaktyczne Filii UW w Białymstoku. Humanistyka” 1973, nr 6, s. 17). Por. też uwagę w PSWP: „Zaleca się zastępowanie wyrazu *kombajner* synonimem *kombajnista*” (ze wskazaniem na ros. pośrednictwo przy przejściu tego anglicyzmu).

⁴¹ A. Małocha-Krupa, *Feminatywum...*, s. 171-173.

⁴² Op. cit., s. 176-178.

Na podstawie przeanalizowanych tekstów prasowych „Trybuny Radzieckiej” można stwierdzić, że najczęstszym realizowanym schematem słotwórczym było tworzenie nazw żeńskich od rzeczowników męskoosobowych. Tak więc redaktorzy gazety odwoływali się do typowych dla polszczyzny sposobów pomnażania zasobów leksykalnych⁴³.

Najwięcej feminatywów zostało utworzonych za pomocą formantu *-ka*, por. m.in. **biedaczka, dojarka, marksistka, maszynistka, pracownicza, sportsmenka, traktorzystka**. Mamy też nazwę żeńską **włościanka** z formantem *-ka* utworzoną dezintegralnie od męskiego rzeczownika na *-anin* (z opuszczeniem męskiego morfemu *-in* będącego wykładnikiem męskości). Dezintegralność wystąpiła w nazwach **niemka** oraz **orderówka, stachanówka, szturmówka**, utworzonych od męskich podstaw na *-ec* i *-owiec*.

Dość liczną grupę tworzą feminatywy derywowane przy pomocy sufiksu *-nica* od męskiej podstawy, por. m.in. **bojownica, kamasznica, robotnica**. Jak zauważa R. Grzegorzczkova, w nazwach żeńskich na *-nica* można dwojako interpretować derywację: jako wymianę męskiego sufiksu *-nik* na *-nica* lub oboczność $k \rightarrow c + -a$ ⁴⁴.

W feminatywach **jednostkowczyni, szturmowczyni** obserwujemy kolejne przykłady derywacji sufiksальной z obocznościami w podstawie ($c \rightarrow \check{c}$ oraz $e \rightarrow \emptyset + -yni$). Z kolei **rachmistrzyni** powstała od rzeczownika męskoosobowego za pomocą *-yni*.

W „Trybunie Radzieckiej” mamy też struktury pleonastyczne typu **kobieta-kolektywnica, kobieta-nacjonalka**. Na podobne zjawisko podwajania wykładnika żeńskości zwróciła uwagę E. Woźniak w polszczyźnie etnicznej w okresie międzywojennym (por. **kobieta-obywatelka, kobieta-prawniczka**)⁴⁵. W formie zestawień apozycyjnych wystąpiły w „Trybunie Radzieckiej” **lotniczka-orderówka, traktorzystka-orderówka, tysiącznica-orderówka**.

Jak wykazała przeprowadzona analiza, feminatywy wyekscerpowane z „Trybuny Radzieckiej” w większości nie odbiegają od nazw żeńskich, które były obserwowane w polszczyźnie etnicznej w tym okresie. Były tworzone za pomocą środków słotwórczych służących do wyrażania żeńskości stosowanych od wieków (głównie derywowane od nazw męskich za pomocą sufiksu *-ka*). Interesującą grupę nazw żeńskich stanowią te jednostki, które nie mają odpowiedników w języku ogólnopolskim i są rusycyzmami bądź sowietyzmami. Polacy mieszkający w ZSRR byli zmuszeni do przystosowania słownictwa odnoszącego się do realiów radzieckich do języka polskiego. Ogromna liczba nowych terminów musiała również pojawić się w gazetach

⁴³ R. Grzegorzczkova, *Zarys słotwórstwa polskiego*, cz. 1, Warszawa 1972, s. 106-109; M. Osińska-Szymańska, K. Preuhs, *Polityczność...*, s. 15-16. Ten typ derywowania nazw żeńskich jest również cechą charakterystyczną języka rosyjskiego (B.A. Первак, *Феминитивы в русском языке*, [в:] *Лингвистика, лингводидактика, лингвокультурология: актуальные вопросы и перспективы развития: материалы IV Международной научно-практической конференции*, отв. ред. О.Г. Прохоренко, Минск 2020, s. 539).

⁴⁴ R. Grzegorzczkova, *Zarys...*, s. 108.

⁴⁵ E. Woźniak, *Język...*, s. 302.

polskojęzycznych wydawanych w ZSRR w okresie międzywojennym. Redaktorzy „Trybuny Radzieckiej” nie znali polskich odpowiedników lub nie było ich wówczas w polszczyźnie, stąd na łamach gazety pojawiły się określenia kobiet będące zapożyczeniami z języka rosyjskiego (np. **ogniowa**, ros. **звеньевая**; **niezamożnica**, ros. **незамощница**).

Bez wątpienia formacje żeńskie były ważnym elementem polszczyzny moskiewskiej „Trybuny Radzieckiej”. Zwiększona aktywność kobiet w życiu zawodowym i publicznym oraz uwarunkowania społeczno-polityczne w ZSRR w dwudziestolecu międzywojennym przyczyniły się do „wysypu” feminatywów na łamach gazety.

Wykaz skrótów

- PSWP *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 1-50, red. H. Zgólkowa, Poznań 1994-2005.
- SJPD *Słownik języka polskiego*, t. 1-10, red. W. Doroszewski, Warszawa 1958-1968.
- SJPSz *Słownik języka polskiego. Wydanie zmienione i poprawione*, red. S. Szymczak, t. 1-3, Warszawa 1992.
- SL Linde S.B., *Słownik języka polskiego*, t. 1-6, Warszawa 1807-1814.
- SW Karłowicz J., Kryński A.A., Niedźwiedzki W., *Słownik języka polskiego*, t. 1-8, Warszawa 1900-1927.
- SWil Zdanowicz A. i in., *Słownik języka polskiego*, t. 1-2, Wilno 1861.
- USJP *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. 1-6, red. S. Dubisz, Warszawa 2003.

References

- Batko-Tokarz B., *Klasyfikacja haseł słownikowych do pola tematycznego „pleć”*, „Język Polski” 2012, t. XCII, z. 3.
- Berkutova V.V., *Feminitivy v russkom yazyke: istoricheskij aspekt*, „Filologicheskij aspekt” 2018, № 11 (43).
- Borejszo M., *O nazwach kobiet w polszczyźnie i ich roli w rekonstruowaniu obrazu świata*, [w:] *Język a komunikacja*, red. G. Szpila, Kraków 2005, t. 8.
- Buttler D., *Nowsze zapożyczenia rosyjskie w języku polskim*, „Zeszyty Naukowo-Dydaktyczne Filii UW w Białymstoku. Humanistyka” 1973, nr 6.
- Dubisz S., *Raz jeszcze o feminatywach i feminizmie – uwagi spokojne*, „Poradnik Językowy” 2021, z. 5.
- Graczykowska T., *Słownictwo „Trybuny Radzieckiej” wydawanej w Moskwie w latach 1927-1938*, Bydgoszcz 2018.
- Graczykowska T., *Radzieckie ideologemy w prasie polskojęzycznej w ZSRR w okresie międzywojennym ZSRR (na wybranych przykładach z „Trybuny Radzieckiej”)*, „Slavia Orientalis” 2021, t. 70, nr 1.
- Grochowska M., Wierzbicka A., *Produktywne typy słowotwórstwa nazw żeńskich we współczesnej polszczyźnie*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Linguistica” 2015, t. 49.

- Grzegorzczkova R., *Zarys słowotwórstwa polskiego*, cz. 1, Warszawa 1972.
- Jadacka H., *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Warszawa 2005.
- Kałwa D., *Pełnym głosem wyborczym*, „Zadra” 2001, nr 2 (7), s. 10.
- Karamańska M., Młynarczyk E., *Komponenty eksponujące cechę żeńskości w nazwach stowarzyszeń II Rzeczypospolitej*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Linguistica” 2019, nr 14.
- Klemensiewicz Z., *Tytuły i nazwy zawodowe kobiet w świetle teorii i praktyki*, [przedruk] [w:] *Składnia, stylistyka, pedagogika językowa*, red. Z. Klemensiewicz, Warszawa 1982.
- Kondracka M., *Kobiety na uniwersytetach*, [w:] *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 2000.
- Kreja B., *Słowotwórstwo nazw żeńskich we współczesnym języku polskim*, „Język Polski” 1964, t. XLIV.
- Krysiak P., Małocha-Krupa A., *Feminatywum, feminatyw, nazwa żeńska, żeńska końcówka – problemy terminologiczne*, „Oblicza Komunikacji” 2020, nr 12.
- Kubiszyn-Mędrala Z., *Żeńskie nazwy tytułów i zawodów w słownikach współczesnego języka polskiego*, „LingVaria” 2007, z. 1.
- Kupina N.A., *Totalitarnyy yazyk: slovar' i rechevyie reaktsii*, Ekaterinburg – Perm' 1995.
- Małocha-Krupa A. i in., *Słownik nazw żeńskich polszczyzny*, Wrocław 2015.
- Małocha-Krupa A., *Feminatywum w uwikłaniach językowo-kulturowych*, Wrocław 2018.
- Małocha-Krupa A., *Opis leksykograficzny feminatywum. (Nie)możliwości zobiektywizowania*, [w:] *Między teorią a praktyką. Metody współczesnej leksykografii*, red. M. Bańko, H. Karaś, t. 1, Warszawa 2018.
- Mędelńska M., Marszałek M., *Kulak czy gbur? Rozterki twórców polszczyzny radzieckiej*, „Przegląd Polonijny” 2000, t. XXVI, nr 3.
- Osińska-Szymańska M., Preuhs K., *Polityczność feminatywów*, „Studia Polityczne” 2022, t. 50, nr 3.
- Pervak V.A., *Feminitivy v russkom yazyke*, [v:] *Lingvistika, lingvodidaktika, lingvokul'turologiya: aktual'nyye voprosy i perspektivy razvitiya: materialy IV Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii*, red. O.G. Prokhorenko, Minsk 2020.
- Pietrzak P., *Sytuacja prawna kobiet w drugiej Rzeczypospolitej*, [w:] *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 2000.
- Sierakowska K., *Przegląd piśmiennictwa poświęconego dziejom kobiet w Polsce międzywojennej*, [w:] *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 2000.
- Szpyra-Kozłowska J., *Premiera, premierka czy pani premier? Nowe nazwy żeńskie i ograniczenia w ich tworzeniu w świetle badania ankietowego*, „Język Polski” 2019, t. XCIX, z. 2.
- Szpyra-Kozłowska J., *Nianieki, ministra i japonki. Eseje o języku i płci*, Kraków 2021.
- Szpyra-Kozłowska J., *Rektorka, dziekana, kanclerka. Męskie i żeńskie nazwy kobiet zatrudnionych na stanowiskach uniwersyteckich w świetle badania ankietowego*, „Acta Universitatis Lodzensis”, „Folia Linguistica” 2021, t. 55.
- Wiśniewska H., *Nazwy żeńskie (niewiast) w XVII wieku*, „Studia Historycznojęzykowe”, t. III, Kraków 2000.
- Thom F., *Drewniany język*, Warszawa 1990.
- Volkova, E.Yu., *Chto dala revolyutsiya 1917 goda v Rossii?*, „Vestnik KGU” 2017, № 4.
- Woźniak E., *Język a emancypacja, feminizm, gender*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN” 2014, t. LX.

- Woźniak E., *Przełomowe dwudziestolecie. Lata 1918-1939 w dziejach języka polskiego*, Łódź 2020.
- Woźniak E., Recenzja: Małocha-Krupa A., *Feminatywum w uwikłaniach językowo-kulturowych*, „Poradnik Językowy” 2020, nr 3, z. 7.
- Woźniak E., *Od nazwy żeńskiej do feminatywum. Z dziejów kategorii słowotwórczej i jej nazewnictwa*, „Poradnik Językowy” 2024, nr 8.
- Żarnowski J., *Kobiety w strukturze społeczno-zawodowej Polski międzywojennej*, [w:] *Równe prawa i nierówne szanse. Kobiety w Polsce międzywojennej*, red. A. Żarnowska, A. Szwarc, Warszawa 2000.

NOTA O AUTORZE

Tamara Graczykowska – dr hab., prof. uczelni, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. **Publikacje: książka:** *Słownictwo „Trybuny Radzieckiej” wydawanej w Moskwie w latach 1927-1938*, Bydgoszcz 2018. **Artykuły:** *Obraz radzieckiego sportu w moskiewskiej „Trybunie Radzieckiej” w ujęciu ideologicznym i językowym*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2021, XII (2), s. 351-365; *Radzieckie ideologemy w prasie polskojęzycznej w ZSRR w okresie międzywojennym (na wybranych przykładach z „Trybuny Radzieckiej”)*, „Slavia Orientalis” 2021, t. 70, nr 1, s. 155-165; *Klecha, książulek, opryszek w sutannie – uwagi o antyreligijnej polityce władz radzieckich wobec Kościoła katolickiego w okresie międzywojennym (na materiale moskiewskiej gazety „Trybuna Radziecka”)*, „Roczniki Humanistyczne” 2022, t. 70, z. 7, s. 203-219; *Uwagi o języku „Elementarza” Henryka Balka i Zofii Charszewskiej z 1940 roku jako przyczynek do badań polskojęzycznych podręczników w Związku Radzieckim*, „Heteroglossia. Studia kulturoznawczo-filologiczne” 2023, nr 14, s. 179-194.

ORCID: 0000-0002-6715-363X

Email: a.graczykowski@wp.pl